

30. ਅਨੁਪਰੇਕਸ਼ਾ ਸੂਤਰ

(505) ਮੋਕਸ਼ ਦੇ ਇਛੁੱਕ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਧਰਮ ਧਿਆਨ' ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਵੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਧਰਮ ਧਿਆਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਨਿੱਤ ਅਸ਼ਰਨ ਆਦਿ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ। (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਰੱਖੇ।)

(506) (1) ਅਨਿੱਤ (2) ਅਸ਼ਰਨ (3) ਏਕਤੱਵ (4) ਅਨਯਤਵ (5) ਸੰਸਾਰ (6) ਲੋਕ (7) ਅਸ਼ੁਚੀ (8) ਸੰਵਰ (9) ਨਿਰਜਰਾ (10) ਧਰਮ (11) ਅਤੇ (12) ਬੋਧੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(507) ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਸਭ ਕੁਝ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਅਨਿੱਤ) ਹੈ।

(508) ਮਹਾਨ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬਣਾਓ ਤਾਂ ਕਿ ਉੱਤਮ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

(509) ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਧਨ, ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਾਤ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਹਾਰਾ ਜਾਂ ਆਸਰਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ) "ਇਹ ਮੇਰੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਂ।" ਪਰ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਦੇ ਸਕਦੇ

ਹਨ।

(510)ਮੈਂ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ, ਮਿਥਿਆਤਵ ਅਤੇ ਨਿਦਾਨ ਰੂਪੀ ਤਿੰਨ ਸ਼ਲਯ ਤੋਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਿੰਨ ਗੁਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਮਿਤੀਆਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਹਨ।

(511)“ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੌਜੁਆਨ ਮਰ ਕੇ, ਕਿਰਮ (ਸੂਖਮ ਜੀਵ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮਦਾ ਹੈ।”

(512)ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਾਲ ਦੇ ਨੌਕ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਜੀਵ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

(513)ਆਹ ! ਇਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮਗਰਮੱਛ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਜਨਮ ਹੋਣ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਸਰ ਬੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ।

(514)ਰਤਨਤ੍ਰੈ (ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਚਾਰਿਤਰ) ਨਾਲ ਸੰਪੰਨ ਜੀਵ ਹੀ ਉੱਤਮ ਕਿਨਾਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਤਨਤ੍ਰੈ ਰੂਪੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(515)ਹਰ ਜੀਵ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੌਣ ਆਪਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਪਰਾਇਆ ?

(516)ਗਿਆਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਆਤਮਾ ਹੀ ਸ਼ਾਸਵਤ (ਅਮਰ) ਹੋ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸੰਬੰਧ ਰਾਗ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹਾਂ।

(517)ਇਸ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੀਵ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਲੜੀ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਭ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ (ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼) ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(518)ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਪਏ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦੁੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

(519)“ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਹਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਦਿ ਵੀ ਮੈਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹਨ।” ਅਜਿਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਯੋਗ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਉਲਝੇ।

(520)ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਜੀਵ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਸਮਝ ਕੇ ਜੋ ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਅਨਯੋਤਵ ਭਾਵਨਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(521)ਮਾਸ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਬਣੇ, ਮਲ ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਨੌ ਛੇਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੰਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੀ ਇਹ ਸਰੀਰ ਸੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(522)ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਯੋਗ ਜਾਣ ਕੇ, ਉਪਸ਼ਮ (ਠੀਕ) ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਮੁਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੀ

ਆਸਰਵ ਅਨੁਪਰੇਸ਼ਾ ਹੈ।

(523)ਤਿੰਨ ਗੁਪਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਪ੍ਰਮਤ (ਗਫਲਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਮੁਨੀ ਆਸਰਵ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧੂਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
ਹਿ ਸੰਵਰ ਅਨੁਪਰੇਕਸ਼ਾ ਹੈ।

(524)ਲੋਕ ਨੂੰ ਸਾਰ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਭਟਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਕੇ, ਮੁਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਾਹੀਂ, ਲੋਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ 'ਅਗਰ ਭਾਗ' ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਮੁਕਤ (ਸਿੱਧ) ਜੀਵ ਸੁੱਖ ਪੂਰਵਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(525)ਬਿਮਾਰੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਹਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਧਰਮ ਹੀ ਦੀਪ ਹੈ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ (ਠਿਕਾਨਾ) ਹੈ, ਗਤਿ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਸ਼ਰਨ ਹੈ।

(526)ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸੁਨਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਤਮਾ ਤੱਪ, ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(527)ਧਰਮ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ, ਸੰਜਮ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤਿ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰੁੱਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਮਿਅਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

(528) ਭਾਵਨਾ ਯੋਗ ਤੋਂ ਸੁੱਧ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਠੀਕ ਹਵਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸਤੀ ਠਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁੱਧ ਆਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਹ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

(530) ਇਨ੍ਹਾਂ 12 ਅਨੁਪਰੇਕਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪ੍ਰਤਿਖਿਆਨ, ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਮਣ, ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

31. ਲੇਸ਼ਿਆ ਸੂਤਰ (ਆਭਾ ਮੰਡਲ)

(531) ਧਰਮ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਮੁਨੀ ਵਿਚ ਪੀਤ, ਪਦਮ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਲ ਤਿੰਨ ਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਘੱਟ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ।

(532) ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਯੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ (ਲਗਾਉ) ਲੇਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ, ਕਸ਼ਾਇ ਤੇ ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਾਇਆ ਦੇ ਯੋਗ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰਮ ਬੰਧ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਕਾਰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਾਗ ਬੰਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬੰਧ।

(533) (1) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਸ਼ਿਆ (2) ਨੀਲ ਪੇਸ਼ਿਆ (4) ਕਪੋਤ ਲੇਸ਼ਿਆ (4) ਤੇਜੇ ਲੇਸ਼ਿਆ (5) ਪਦਮ ਲੇਸ਼ਿਆ (6) ਸ਼ੁਕਲ ਲੇਸ਼ਿਆ।

(534) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨੀਲ ਅਤੇ ਕਪੋਤ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅਧਰਮ ਜਾਂ ਅਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੁਰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(535) ਪੀਤ, ਪਦਮ ਤੇ ਸ਼ੁਕਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਧਰਮ ਜਾਂ ਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਸਦਗਤੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(536) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨੀਲ ਅਤੇ ਕਪੋਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਅਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੇ (1) ਤੀਵਰਤਮ (2) ਤੀਵਰਤਰ ਅਤੇ

(4) ਤੀਬਰ ਇਹ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਸੁਭ ਲੇ
ਸ਼ਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੇ (1) ਮੰਦ (2) ਮੰਦਤਰ (3) ਮੰਦਤਮ,
ਇਹ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੇਜ ਤੇ ਮੰਦ (ਘੱਟ) ਪੱਖੋਂ ਹਰ
ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਿਚ (1) ਅਨੰਤ ਭਾਗ ਵਿਰਧੀ (2) ਅਸੰਖਿਆਤ ਭਾਗ
ਵਿਰਧੀ (3) ਸੰਖਿਆਤ ਭਾਗ ਵਿਰਧੀ (4) ਸੰਖਿਆਤ ਗੁਣ ਵਿਰਧੀ
(5) ਸੰਖਿਆਤ ਗੁਣ ਵਿਰਧੀ (6) ਅਨੰਤ ਗੁਣ ਵਿਰਧੀ, ਇਹ ਛੇ
ਨਾਉਂ ਦੇ ਛੇ ਵਿਰਧੀ (ਵਾਧਾ) ਅਤੇ ਛੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਦੇ ਭੇਦਾਂ
ਵਿਚ ਵੀ ਉਤਾਰ ਚੜਾਓ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(537-538) ਛੇ ਰਾਹੀ ਸਨ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ
ਭਟਕ ਗਏ। ਭੁੱਖ ਲਗੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ
ਇਕ ਦਰਖਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਲ ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ
ਹੋਈ। ਉਹ ਸਭ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ
ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਜੜ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਫਲ ਖਾਵਾਂਗੇ। ਦੂਸਰੇ
ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੀਸਰੇ
ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਟਾਹਣੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਚੌਥੇ
ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਟਾਹਣੀ ਕੱਟ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਵਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਕਿ ਫਲ ਤੋੜ ਲਏ ਜਾਣ। ਛੇਵੇਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਹਿਲਾ
ਕੇ ਜੋ ਫਲ ਗਿਰ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਖਾ ਲਏ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ
ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਛੇ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਦੇ
ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ।

(539)ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਤੇਜੀ, ਵੈਰ ਦੀ ਮਜਬੂਤ ਗੱਠ, ਝਗੜਾਲੂ ਆਦਤ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਿਆ ਤੋਂ ਖਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਟ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਸ਼ਿਆ ਦੇ ਧਾਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ।

(540)ਮੂਰਖਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਹੀਣਤਾ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਨੀਲ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਾ ਧਾਰਕ ਹੈ।

(541)ਜਲਦੀ ਰੁੱਸ ਜਾਣਾ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ, ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ, ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ, ਬਹੁਤ ਡਰ ਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਕਪੋਤ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

(542)ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸਨਮਾਨ, ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸਭ ਪ੍ਰਤਿ ਸਮਭਾਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਦਿਆ, ਦਾਨ ਇਹ ਆਦਤਾਂ ਜਾਂ ਤੇਜੇ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(543)ਤਿਆਗਸ਼ੀਲ, ਪਰਿਨਾਮਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ, ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਅਸਲੀਅਤ, ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਰਲਤਾ (ਸਫ਼ਾਈ), ਅਪਰਾਧੀ ਪ੍ਰਤੀ ਖ਼ਿਮਾ, ਸਾਧੂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸੇਵਾ ਇਹ ਸਭ ਪਦਮ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

(544)ਪੱਖਪਾਤ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸਭ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨਾ, ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੁਕਲ ਲੇਸ਼ਿਆ ਦਾ ਧਨੀ ਹੈ।

(545)ਆਤਮ ਪਰਿਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਆਉਣ ਤੇ ਲੇਸ਼ਿਆ ਦੀ

ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਦੇ ਘਟਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਿਨਾਮ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

32. ਆਤਮ ਵਿਕਾਸ ਸੂਤਰ (ਗੁਣ ਸਥਾਨ)

(546) ਮੋਹਨੀਆਂ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਨਾਮਾਂ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨੇਂਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਆਦਿ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅਵਸਥਾਵਾਂ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(547-548) (1) ਮਿੱਥਿਆਤਵ (2) ਸਾਸਵਾਦਨ (3) ਮਿਸ਼ਰ (4) ਅਵਿਰਤ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (5) ਦੇਸ਼ ਵਿਰਤ (6) ਪ੍ਰਮੱਤ ਸੰਯਤ (7) ਅਪ੍ਰਮਤ ਸੰਯਤ (8) ਅਪੁਰਵਕਰਨ (9) ਅਨਿਵਰਤੀ ਕਰਨ (10) ਸੂਖਮ ਸੰਪਰਾਏ (11) ਉਪਸਾਂਤ ਮੋਹ (12) ਕਸ਼ੀਨ ਮੋਹਨੀਆਂ (13) ਸੰਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ ਜਿਨ (14) ਅਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ ਜਿਨ, ਇਹ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਸਮਾਸ ਜਾਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਹਨ, ਸਿੱਧ ਆਤਮਾਵਾਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(549) ਤਤਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਹੈ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ (1) ਸੰਸ਼ਯਿਤ (2) ਅਭਿਗ੍ਰਹਿਤ (3) ਅਨਭਿਗ੍ਰਹਿਤ।

(550) ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਰਤਨ ਰੂਪੀ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਗਿਰ ਕੇ ਜੋ ਜੀਵ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਪ੍ਰਤੀ ਫਿਰ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਾਸਾਦਨ ਨਾਉਂ ਦਾ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਹੈ।

(551)ਦਹੀ ਅਤੇ ਗੁੜ ਦੀ ਮੇਲ ਦੇ ਸੁਆਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਿੱਅਕਤਵ ਅਤੇ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਸੁਮੇਲ ਦੇ ਪਰਿਨਾਮ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਤੇ ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਦਾ ਭੇਦ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਮਿਅਕਤ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਜਾਂ ਮਿਸ਼ਰ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(552)ਜੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਰੱਸ ਤੇ ਸਥਾਵਰ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਜਿਨੇਂਦਰ ਭਗਵਾਨ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸੇ ਤਤਵਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਦਮੀ ਅਵਿਰਤੀ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਾਲਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(553)ਜੇ ਤਰੱਸ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। -5ਧਪਰ ਇਕ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਥਾਵਰ ਜੀਵਾਂ (ਬਨਸਪਤੀ, ਜਲ, ਜ਼ਮੀਨ, ਅੱਗ, ਹਵਾ) ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਜਿਨੇਂਦਰ ਭਗਵਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰਾਵਕ ਦੇਸ਼ਵਿਰਤ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(554)ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਂਵਰਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਸ਼ੀਲ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਫਲਤ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਮਤਸੰਯਤ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਾਲਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(555)ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਾਹਰ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪੀ ਵਿਚ ਗਫਲਤ ਖ਼ਤਮ

ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਰਤ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲ ਰੂਪੀ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਮੋਹਨੀਆਂ ਕਰਮ ਦਾ ਉਪਸਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਆਤਮ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਮਣ ਅਪ੍ਰਮਤ ਸੰਯਤ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਰਤੀ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪ੍ਰਮਤ ਸੰਯਤ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ (1) ਉਪਸਮ (2) ਸ਼ਪਕ। ਉਪਸਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਾਲਾ ਮੋਹਨੀਆ ਕਰਮ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਕਾਰਨ ਗਿਆਰਵੇਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੋਹਨੀਆਂ ਕਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਪਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਾਲਾ ਮੋਹਨੀਆਂ ਕਰਮ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਮੋਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(556) ਇਸ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜੀਵ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੇ ਅਪੂਰਵ ਅਪਰਿਨਾਮਾਂ (ਭਾਵਨਾਵਾਂ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਧਾਰਨ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਪੂਰਬ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਹੈ।

(557) ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ (ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ) ਜਿਨ੍ਹੇਂਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਅਪੂਰਬ ਪਰਿਨਾਮੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਨੀਆਂ ਕਰਮ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਜਾਂ ਉਪਸਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਮੋਹਨੀਆ ਕਰਮ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨੌਵੇਂ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

(558)ਜੇ ਜੀਵ ਅਨਿਵਰਤੀ ਕਰਨ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਰਿਨਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੀਵ ਨਿਰਮਲ ਧਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

(559)ਕਸ਼ੁੰਬੜੇ ਦੇ ਹਲਕੇ ਰੰਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਸੂਖਮ ਰਾਗ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਸਰਾਗ ਜਾਂ ਸੂਖਮ ਕਸ਼ਾਇ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(560)ਜਿਵੇਂ ਨਿਰਮਲੀ ਫਲ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਿੱਟੀ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਾਫ਼ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਮੋਹ ਉਪਸਾਂਤ (ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਪਰਿਨਾਮੀ ਉਪਸਾਂਤ ਕਸ਼ਾਇ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਉਪਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੋਹ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਉਪਸਾਂਤ ਕਸ਼ਾਇ ਮੁਨੀ, ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਸੂਖਮ ਸਰਾਗ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਸਾਂਤ ਕਸ਼ਾਇ ਤੇ ਕਸ਼ੀਨ ਕਸ਼ਾਇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਉਪਸਾਂਤ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੋਹ ਦੱਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਸ਼ੀਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੋਹ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(561)ਸੰਪੂਰਨ ਮੋਹ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਸਫ਼ਟਿਕ ਮਨੀ ਦੇ ਬਣੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਤਰਾਗ ਦੇਵ ਨੇ ਕਸ਼ੀਨ ਕਸ਼ਾਇ ਨਿਰਗ੍ਰੰਥ ਕਿਹਾ ਹੈ।

(562-563) ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਕਾਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨੌਂ ਕੇਵਲ ਲਬਧਿਆਂ (1) ਸਮਿਕਤਵ (2) ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ (3) ਅਨੰਤ ਦਰਸ਼ਨ (4) ਅਨੰਤ ਸੁੱਖ (5) ਅਨੰਤ ਵੀਰਜ (6) ਦਾਨ (7) ਲਾਭ (8) ਭੋਗ (9) ਉਪਭੋਗ, ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਗਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ ਘਾਤੀ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿਨ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਅਨਾਦਿ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜੈਨ ਆਗਮ ਆਖਦੇ ਆਏ ਹਨ।

(564)ਜੋ ਜੀਵ ਸ਼ੇਲੇਸ਼ੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਆਸ਼ਰਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ (1) ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਯੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਉਹ ਅਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(565)ਇਸ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਰਧਵਗਮਨ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਅਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਔਠ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਸਦਾ ਲਈ ਲੋਕ ਤੇ ਅਗਰ ਭਾਗ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(566)ਸਿੱਧ, ਜੀਵਾਂ ਵਾਲੇ ਔਠ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸੁੱਖ ਭਰਪੂਰ, ਨਿਰੰਜਨ, ਨਿੱਤ, ਔਠ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਲੋਕ ਦੇ ਅਗਰ ਭਾਗ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

33. ਸੰਲੇਖਨਾ ਸੂਤਰ

(567) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸਤੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਲਾਹ।
ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਤੈਰਦੇ ਹਨ।

(568) ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਮੁਨੀ ਕਦੇ ਵੀ ਬਹਾਰਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ
ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ
ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੇ।

(569) ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ ਧੀਰਜਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਮਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਇਰ
ਨੇ ਵੀ। ਜਦ ਮਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਮਰਨਾ
ਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ।

(570) ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਮਰਨ (ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਰਨਾ) ਸੈਂਕੜੇ
ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਵੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ।

(571) ਨਿਰਭੈ, ਸੱਜਣ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਮਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(572) ਸਾਧੂ ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ
ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚੱਲੇ। ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਜੰਜੀਰ ਸਮਝੋ, ਉਸ
ਤੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹੋ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਲਾਭ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ
ਰੱਖੋ। ਜਦ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਵਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ
ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਪੂਰਵਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ।

(573)ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ (ਸੰਜਮ, ਤਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਪ੍ਰਤੀ) ਡਰ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਛੱਡਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਉਹ ਮਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਧੂਪੁਣੇ ਤੋਂ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

(574)ਸੰਲੇਖਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ (1) ਅੰਦਰਲੀ (2) ਬਾਹਰਲੀ। ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਅੰਦਰਲੀ ਸੰਲੇਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਬਾਹਰਲੀ ਸੰਲੇਖਣਾ ਹੈ।

(575)ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭੋਜਨ ਘਟਾਵੇ। ਜੇ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਭੋਜਨ ਛੱਡ ਦੇਵੇ।

(576)ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਤਾਰਕ (ਘਾਹ ਫੂਸ ਦਾ ਵਿਛੋਣਾ) ਨਾ ਘਾਹ ਫੂਸ ਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਸੰਸਤਾਰਕ ਹੈ।

(577-578) ਦੁਸ਼ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹਥਿਆਰ, ਜ਼ਹਿਰ, ਭੂਤ ਅਤੇ ਜੰਤਰ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਸੱਪ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਉਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਮਾਇਆ, ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਅਤੇ ਨਿਦਾਨ ਰੂਪੀ ਕੰਡੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਦੁਰਲਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(579)ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ ਸਾਧੂ ਪੁਨਰਜਨਮ ਰੂਪੀ ਵੇਲ ਦੀ ਜੜ ਅਰਥਾਤ (1) ਮਿੱਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਲਯ (2) ਮਾਇਆ ਸ਼ਲਯ ਅਤੇ

(3) ਨਿਦਾਨ ਸ਼ਲਯ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ।

(580) ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਜੀਵ ਮਿੱਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਨਿਦਾਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਿਚ ਮਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੋਧੀ ਬਹੁਤ ਦੁਰਲਭ ਹੈ।

(581) ਜੋ ਜੀਵ ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਛੁਕ, ਨਿਦਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਲ ਲੇਸ਼ਿਆ ਸਹਿਤ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਧੀ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(582) ਹਿਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(583-584) ਰਾਜਕੁਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨਿਤ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਭਾਵੀ ਸਾਧੂ ਨਿੱਤ ਧਿਆਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ, ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ, ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(585) ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਮੋਕਸ਼ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ। ਉਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮ। ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿ।

(586) ਸੰਲੇਖਨਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਮੁਨੀ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਆਖ਼ਿਰੀ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਸ਼ੁਭ ਪਰਿਨਾਮਾਂ

ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(587)ਪਰ ਦਰੱਵ (ਅਰਥਾਤ ਧਨ, ਅਨਾਜ, ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰਗਤੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਦਰੱਵ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੰਗੀ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਵਦਰੱਵ ਵੱਲ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਪਰਦਰੱਵ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ।

34. ਤੱਤਵ ਸੂਤਰ

(588) ਸਾਰੇ ਅਗਿਆਨੀ ਦੁੱਖੀ ਹਨ। ਉਹ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਵੇਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਨੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(589) ਇਸ ਲਈ ਪੰਡਿਤ ਪੁਰਸ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਜਾਂ ਬੰਧਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ-ਪੁੱਤਰ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਬੰਧੀ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖੇ।

(590) ਤੱਤਵ, ਪਰਮਾਰਥ, ਦਰੱਵ ਸੁਭਾਵ, ਪਰ-ਅਪਰ ਧਿਆਏ, ਸੁੱਧ, ਪਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੀ ਅਰਥ ਹਨ।

(591) (1) ਜੀਵ (2) ਅਜੀਵ (3) ਬੰਧ (4) ਪੁੰਨ (5) ਪਾਪ (6) ਆਸ਼ਰਵ (7) ਸੰਬਰ (8) ਨਿਰਜਰਾ ਅਤੇ (9) ਮੋਕਸ਼ - ਇਹ ਨੌਂ ਤੱਤਵ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਹਨ।

(592) ਜੀਵ ਦਾ ਲੱਛਣ ਉਪਯੋਗ (ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਗਿਆਨ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨਾਦਿ-ਨਿਧਨ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਅਰੁਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(593) ਸ੍ਰਮਣ ਭਗਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੀਵ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਸ਼ਿਆਰ

ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ।

(594) ਅਜੀਵ ਦਰੱਵ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ (1) ਪ੍ਰਦਗਲ (2) ਧਰਮ ਦਰੱਵ (3) ਅਧਰਮ ਦਰੱਵ (4) ਆਕਾਸ਼ (5) ਕਾਲ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਦਗਲ ਰੂਪ ਆਦਿ ਗੁਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੂਰਤ (ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ) ਹੈ (ਬਾਕੀ ਅਮੂਰਤ ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ) ਹਨ।

(595) ਆਤਮਾ ਅਮੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਮੂਰਤ ਪਦਾਰਥ ਨਿੱਤ (ਹਮੇਸ਼ਾ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਗ ਆਦਿ ਭਾਵ ਹੀ ਦਰਅਸਲ ਬੰਧ (ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੰਧ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ਕਾਰਨ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(596) ਰਾਗ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕਰਮ ਬੰਧ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਗ ਰਹਿਤ ਆਤਮਾ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਪੱਖੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਬੰਧ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(597) ਇਸ ਲਈ ਮੋਕਸ਼ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਵੀਤਰਾਗ ਹੋ ਕੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(598) ਕਰਮ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ (1) ਪੁੰਨ ਰੂਪ (2) ਪਾਪ ਰੂਪ। ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਂ ਸੁਭ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਪਾਪ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸੁਭ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਘੱਟ ਕਸ਼ਾਇਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ। ਤੇਜ ਕਸ਼ਾਇ ਵਾਲੇ ਗੰਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(599)ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ, ਭੈੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਖਿਆ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਗੁਣ ਮੰਦ (ਘੱਟ) ਕਸ਼ਾਇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(600)ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਆਪ ਕਰਨਾ, ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਕੱਢਣਾ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵੈਰ ਦੀ ਗੱਠ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣਾ, ਇਹ ਤੀਵਰ (ਤੇਜ) ਕਸ਼ਾਇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

(601)ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਗਾਫਲ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਸ਼ਰਵ (ਪਾਪ) ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਮਨ-ਬਚਨ ਤੇ ਕਾਇਆ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(602)ਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਆਸ਼ਰਵ ਦਵਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਮ ਦਾ ਆਸ਼ਰਵ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਛੇਦ ਵਾਲੀ ਕਿਸਤੀ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(603)ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਾਇਆ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦਾ ਜੋ ਵੀਰਯ ਪਰਿਨਾਮ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪਰਿਸੰਦਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਣੀਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(604)ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਯੋਗ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੰਧ ਜਾਂ ਆਸ਼ਰਵ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਯੋਗਾਂ ਦੇ ਰੁਕ ਜਾਣ ਤੇ ਕਰਮ ਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਛੇਕ ਰਹਿਤ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

(605)(1) ਮਿਥਿਆਤਵ (2) ਅਵਿਰਤੀ (3) ਕਸ਼ਾਇ ਅਤੇ (4) ਯੋਗ। ਇਹ ਆਸ਼ਰਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। (1) ਸੰਜਮ, (2) ਵਿਰਾਗ (3) ਦਰਸ਼ਨ (4) ਯੋਗ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਸੰਬਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

(606)ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਛੋਕ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਥਿਆਤਵ ਆਦਿ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸੰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(607)ਜੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਸੰਜਮੀ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦਾ ਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(608)ਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਸਮਿਅਕਤਵ ਰੂਪੀ ਮਜਬੂਤ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਿੜ ਵਰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

(609-610) ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬੜੇ ਤਲਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਆਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਜਮੀ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਦੇਣ ਤੇ ਅਤੇ ਤਪ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਜਰਾ (ਝਾੜਨਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(611)ਇਹ 'ਜਿਨ' ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਸੰਬਰ ਰਹਿਤ ਮੁਨੀ ਨੂੰ

ਕੇਵਲ ਤੱਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਤੇ ਤਲਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਦਾ।

(612) ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਤਪ ਰਾਹੀਂ ਕਰੇੜਾਂ ਜਨਮ ਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਤਿੰਨ ਗੁਪਤੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਸਾਹ ਰਾਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(613) ਜਿਵੇਂ ਸੋਨਾਪਤੀ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੋਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਮੋਹਨੀਆਂ ਕਰਮ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਸਹਿਜ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(614) ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕ ਦੇ ਆਖਿਰੀ ਭਾਗ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਸਰਵੱਗ ਅਤੇ ਸਰਵਦਰਸ਼ੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੰਤ ਸੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

(615) ਚਕਰਵਰਤੀਆਂ, ਉੱਤਰ ਕੂਰ ਦੇ ਜੋੜੇ, ਦੱਖਣੀ ਕੂਰ ਆਦਿ ਭੋਗ ਭੂਮੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਗੋਂਦਰ, ਸੁਰੇਦਰ ਅਤੇ ਅਹਿਮਿਦਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਨੰਤ ਗੁਣਾਂ ਸੁੱਖ ਸਿੱਧ (ਮੁਕਤ ਆਤਮਾ) ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(616) ਮੋਕਸ਼ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ

ਹੈ ਨਾ ਉਥੇ ਤਰਕ (ਬਹਿਸ) ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਮੋਕਸ਼ ਅਵਸਥਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਮੈਲ ਕਲੰਕ ਦੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਰਾਗ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਸੱਤਵੇਂ ਨਰਕ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ।

(617)ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਨਾ ਸੁੱਖ, ਨਾ ਪੀੜ ਹੈ ਨਾ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਨ ਹੈ ਨਾ ਜਨਮ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਿਰਵਾਨ ਹੈ।

(618)ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਇੰਦਰੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਨ, ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਅਚੰਭਾ ਹੈ, ਨਾ ਨੀਂਦ ਹੈ, ਨਾ ਇੱਛਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਿਰਵਾਨ ਹੈ।

(619)ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਕਰਮ ਹੈ ਨਾ ਨੋਕਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਆਰਤ-ਰੋਦਰ ਧਿਆਨ ਹੈ ਨਾ ਧਰਮ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਨਾ ਸੁਕਲ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਨਿਰਵਾਨ ਹੈ।

(620)ਮੁਕਤ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ, ਕੇਵਲ ਦਰਸ਼ਨ, ਕੇਵਲ ਸੁੱਖ, ਕੇਵਲ ਵੀਰਜ, ਅਰੁਪਤਾ, ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਪ੍ਰਦੇਸ਼ਤੱਵ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(621)ਜਿਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਥਾਨ ਨਿਰਵਾਨ ਹੈ, ਅਵਾਧ (ਰੁਕਾਵਟ ਰਹਿਤ) ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਅਗਰ ਹੈ, ਖੇਮ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਾਵਾਧ ਹੈ।

(622)ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲਿੱਬੜੀ ਤੁੰਬੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲੇਪ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਉੱਪਰ ਤੈਰਨ ਲੱਗ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਰਿੰਡ ਦਾ ਫਲ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੀਜ ਉੱਪਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਅੱਗ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਫੈਲਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਧਨੁਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਬਾਣ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਧ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਵੀ ਸੁਭਾਵ ਪੱਖੋਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(623) ਪਰਮਾਤਮ ਤੱਤਵ, ਅਵਿਵਯਾਵਾਧ, ਅਤਿੰਦਰੀਆ, ਅਨੁਪਮ, ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਰਹਿਤ, ਪੁਨਰ ਆਗਮਨ ਰਹਿਤ, ਨਿੱਤ, ਅਚੱਲ ਅਤੇ ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

35. ਦਰੱਵ ਸੂਤਰ

(624)ਧਰਮ ਦਰਸ਼ੀ ਜਿਨਵਰਾਂ ਨੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਧਰਮ, ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਪੁਦਗਲ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਦਿ ਛੇ ਦਰੱਵਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

(625)ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਪੁਦਗਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦਰਵਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਜੀਵ ਦਰੱਵ ਹਨ। ਜੀਵ ਦਾ ਗੁਣ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ।

(626)ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਜੀਵ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦਰੱਵ ਅਮੁਰਤ (ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ) ਹਨ। ਪੁਦਗਲ ਦਰੱਵ ਮੁਰਤ (ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ) ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਜੀਵ ਹੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(627)ਜੀਵ ਅਤੇ ਪੁਦਗਲ ਕਾਇਆ ਇਹ ਦੋ ਦਰੱਵ ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਦਰੱਵ ਕ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਜੀਵ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋਣ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਸਾਧਨ ਕਰਮ ਨੇਕਰਮ ਰੂਪੀ ਪੁਦਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਦਗਲ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਦਰੱਵ ਹੈ।

(628)ਧਰਮ, ਅਧਰਮ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਰਵ ਸੰਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਇਕ ਇਕ ਹਨ। ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਕਾਲ, ਪੁਦਗਲ ਅਤੇ ਜੀਵ ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਰਵ ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਹਨ।

(629)ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਵਿਚ ਦੋਹੇ ਹੀ ਦਰੱਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਕਾਸ਼ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅਲੋਕ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ) 'ਕਾਲ' (ਸਮਾਂ) ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ

ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(630) ਇਹ ਸਭ ਦਰੱਵ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਕ ਦਰੱਵ ਦੂਸਰੇ ਦਰੱਵ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨਾਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਦਰੱਵ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

(631) ਧਰਮਾਸਤੀ ਕਾਇਆ ਰਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਪਰਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਗੰਧ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਖੰਡ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੰਖਿਆਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(632) ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਧਰਮ ਦਰੱਵ, ਜੀਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਗਲ ਦੇ ਚੱਲਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(633) ਧਰਮਾਸਤਿ ਕਾਇਆ ਆਪ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਦਰੱਵਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਜੀਵ ਤੇ ਪ੍ਰਦਗਲ ਦੇ ਤੌਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਧਰਮਾਸਤਿਕ ਕਾਇਆ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ।

(634) ਧਰਮ ਦਰੱਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਧਰਮ ਦਰੱਵ ਹੈ। ਪਰ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਗਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਠਹਿਰਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(635) ਜਿਨ੍ਹੇਂਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਰੱਵ ਨੂੰ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ

ਰਹਿਤ, ਅਮੁਰਤ, ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਵਗਾਹ (ਥਾਂ ਘੇਰਨ ਵਾਲਾ) ਕਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਤੇ ਅਲੋਕ ਦੇ ਭੇਦ ਪੱਖੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਦਰੱਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ।

(636) ਇਹ ਲੋਕ ਜੀਵ ਅਤੇ ਅਜੀਵ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਜੀਵ ਦਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ (ਹਿੰਸਾ) ਕੇਵਲ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(637) ਸਪਰਸ਼, ਗੰਧ, ਰਸ ਅਤੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਗ੍ਰਹੁ (ਹਲਕਾ) ਲਘੁ (ਛੋਟਾ) ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਵਰਤ ਨਾ (ਵੀਤਨਾ) ਲੱਛਣ ਵਾਲਾ ਦਰੱਵ ਕਾਲ ਹੈ।

(638) ਜੀਵ ਅਤੇ ਪੁਦਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਜਾਂ ਪਰਿਆਏ ਵੀ ਕਾਲ ਦਰਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਨਮਣ (ਬਦਲਣ) ਵਿਚ ਕਾਲ ਦਰੱਵ ਹੀ ਸਹਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਾਲ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

(639) ਵੀਤਰਾਗ ਦੇਵ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮਾਂ, ਆਵਲੀ, ਉਛਵਾਸ, ਪ੍ਰਾਣ, ਸਤੋਕ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ।

(640) ਅਣੂ ਅਤੇ ਸਕੰਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁਦਗਲ ਦਰੱਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਸਕੰਧ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। 91) ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣੂ (2) ਕਾਰਯ ਪ੍ਰਮਾਣੂ

(641) ਸਕੰਧ ਪੁਦਗਲ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ : (1) ਅਤਿ ਸਥੂਲ (2) ਸਥੂਲ (3) ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ (4) ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ (5) ਸੂਖਮ (6)

ਅਤਿ ਸੂਖਮ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿ ਇਸ ਦੇ ਛੇ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ।

(642)(1) ਪ੍ਰਿਥਵੀ (2) ਪਾਣੀ (3) ਛਾਂ (4) ਨੇਤਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ (5) ਕਰਮ (6) ਪ੍ਰਮਾਣੂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ ਦੇਵ ਨੇ ਸਕੰਧ ਪੁਦਗਲ ਦੇ ਛੇ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਤਿ ਸਥੂਲ ਦਾ, ਪਾਣੀ ਸਥੂਲ ਦਾ, ਛਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਦਾ, ਨੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਥੂਲ ਸੂਖਮ ਦਾ, ਰਸ-ਗੰਧ-ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਕੀ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਦਾ, ਕਾਰਮਨ ਸਕੰਧ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਦਿ ਸੂਖਮ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।)

(643)ਜੋ ਆਦਿ (ਸ਼ੁਰੂ) ਮੱਧ (ਦਰਮਿਆਨ) ਅਤੇ ਅੰਤ (ਖਾਤਮੇ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਿਭਾਗਹੀਣ (ਜਿਸ ਦਾ ਹੋਰ ਭਾਗ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ) ਦਰੱਵ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹੈ।

(644)ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਗਲਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਜੋ ਟੁੱਟਦਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਪੁਦਗਲ ਹੈ। ਸਕੰਧ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦੇ ਵੀ ਸਪਰਸ਼, ਰਸ, ਗੰਧ, ਵਰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਗਲਣਾ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵੀ ਪੁਦਗਲ ਹੈ।

(645)ਜੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜੀਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵ ਦਰੱਵ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣ ਚਾਰ ਹਨ (1) ਬਲ (2) ਇੰਦਰੀਆਂ (3) ਉਮਰ (4) ਉਛਵਾਸ (ਸਾਹ)।

(646) ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਮੁਦਘਾਤ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੰਕੋਚ (ਸੁੰਗੜਨਾ) ਵਿਸਤਾਰ (ਫੈਲਣਾ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਸ਼ਚੈਂ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਜੀਵ ਅਸੰਖਿਆਤ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੈ।

(647) ਜਿਵੇਂ ਪਦਮ ਰਾਗ ਮਨੀ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣ ਤੇ ਆਪਣਾ ਚਮਕ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਹਰਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

(648) (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ) ਉਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਗਿਆਨ ਗੇਯ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਗੇਯ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ।

(649) ਜੀਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। (1) ਸੰਸਾਰੀ (2) ਮੁਕਤ। ਦੋਹੇ ਹੀ ਚੇਤਨਾ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗ ਲੱਛਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹਨ।

(650) ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਵੀ ਤਰੱਸ ਤੇ ਸਥਾਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ (1) ਪ੍ਰਿਥਵੀ (2) ਪਾਣੀ (3) ਅੱਗ (4) ਹਵਾ (5) ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਜੀਵ ਇਕ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਥਾਵਰ ਜੀਵ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਖ, ਪਿਪਲਿਕਾ, ਭੌਰੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਦੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ

ਹਨ, ਤਿੰਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਚਾਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੰਜ
ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤਰੱਸ ਜੀਵ ਹਨ।